

Іванова Л.І.,
завідувач науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ: КЛЮЧОВІ АКЦЕНТИ

*Читання – це один із витоків мислення
і розумового розвитку.*

В. Сухомлинський

Потреби сучасного освітнього процесу й основні нормативні документи щодо реформи закладів загальної середньої освіти спрямовують учителя зарубіжної літератури на подальше вдосконалення системи вивчення дисципліни, пошук шляхів формування й розвитку предметних і ключових компетентностей та визначають нові стратегічні пріоритети. До них належать реалізація діяльнісного та компетентнісного підходів, виховання громадянського патріотизму, запровадження профільного навчання. Ці орієнтири безпосередньо визначають структуру та зміст шкільної літературної освіти [4, 5].

Вивчення зарубіжної літератури у школі має чимало переваг. По-перше, це унікальна можливість розширити та формувати полікультурний світогляд учнів. Аналіз творів світового письменства дозволяє здобувачам освіти дослідити ментальність, цінності та історичний контекст різних народів світу. По-друге, читання літератури іноземною мовою покращує словниковий запас, здатність до граматичного аналізу та розуміння текстів. Це корисно для майбутнього успіху у вивченні іноземних мов. Світова літературна спадщина виступає могутнім чинником особистісного зростання та формування цілісної картини світу. Крім цього, вивчення зарубіжної літератури розвиває в учнів критичне мислення та

аналітичні навички. Читання й аналіз творів допомагає знаходити прихований зміст текстів, аналізувати персонажів та їхні мотиви, а також робити висновки й інтерпретації. Ці навички стануть у пригоді учням не лише у навчанні, а й у повсякденному житті [4].

З урахуванням специфіки навчального предмета «Зарубіжна література», який є єдністю словесного мистецтва і основ науки (літературознавства), що вивчає це мистецтво, формуються особистісні і предметні результати засвоєння курсу [4].

Суть особистісних результатів вивчення літератури полягає в наступному: удосконалення духовно-моральних якостей особистості, виховання почуття любові до батьківщини, шанобливого ставлення до літератури та культур інших народів; використання для вирішення пізнавальних і комунікативних завдань різних джерел інформації (словників, енциклопедії, інтернет-ресурсів) [2, с. 49; 4].

Звертаємо увагу на комплексний розвиток аналітичних та комунікативних компетентностей здобувачів освіти. Пріоритетними напрямками роботи мають стати інтелектуальні та мовленнєві вміння, які забезпечують самостійне критичне мислення учнів:

- глибоке розуміння та ідентифікація проблеми: здатність бачити суть головного питання в інформаційному потоці, відокремлювати головне від другорядного;

- формулювання наукових гіпотез: здатність пропонувати обґрунтовані припущення, варіанти вирішення проблем та прогнозувати можливі результати;

- логічне структурування матеріалу: уміння впорядковувати й класифікувати інформацію, розділяти текст на логічні частини та будувати чіткий виклад матеріалу;

- аргументація та захист власної позиції: майстерність підбирати переконливі докази, факти, статистику чи приклади для обґрунтування особистих поглядів;

- аналіз причинно-наслідкових зв'язків: здатність чітко простежувати та демонструвати в усній чи письмовій формі, які саме фактори призвели до конкретних наслідків;

- формулювання інтегрованих висновків: уміння підбивати підсумки, узагальнювати досліджені дані та робити остаточні висновки на основі проведеного аналізу [6, с. 32].

Основні методи, орієнтовані на формування усної комунікації, – це всі форми навчального діалогу, усі види переказу, доповіді й повідомлення, рольові й ділові ігри, навчальні дослідження і навчальні проєкти, обговорення, дискусії, диспути, виступи на заходах [1].

Методи, орієнтовані на формування письмової комунікації, – твори й перекази, підготовка заміток і статей, телекомунікаційні тексти, повідомлення, участь у творчих конкурсах [1].

Для успішного аналізу та інтерпретації учнями творів зарубіжної літератури важливо дотримуватися кількох рекомендацій: уважно читати текст, звертаючи увагу на деталі та символіку; вивчати життєвий шлях автора, контекст створення твору, щоб краще зрозуміти його наміри та ідеї.

На уроках зарубіжної літератури комунікативною основою є навчальний діалог про художній твір. Діалог читачів (як учнів, так і вчителя-читача) про прочитаний твір – це різноманіття взаємодоповнюючих поглядів учнів-читачів, читачів-співрозмовників. Це умова розвитку читацького розуміння, естетичного аналізу твору, читацького сприйняття героїв твору, позиції автора твору. Саме тому вчителям важливо досконало володіти методикою ведення діалогу, переосмислити комунікативну та діяльнісну логіку організації навчання на уроках літератури, роль учителя та учнів на уроках аналізу художнього твору. Необхідно виховувати в учнів-читачів культуру сприйняття художнього твору, толерантного ставлення до іншої думки, уміння самостійно розуміти та оцінювати прочитаний художній твір [4].

Читацька компетентність є однією з найважливіших компетентностей, що формується впродовж всього терміну навчання дитини у школі та має

надпредметний, універсальний характер, забезпечує успішне засвоєння знань, умінь, навичок та формування компетентностей у контексті засвоєння будь-якої шкільної дисципліни. В основі грамотного, комунікативно-усвідомленого читання лежить процес сприйняття та активної переробки інформації. Саме тому навчання читанню передбачає сприйняття, засвоєння та інтерпретацію прочитаного. Для реалізації всіх можливостей читання на практиці пропонуємо проводити систематичну цілеспрямовану роботу щодо вдосконалення у здобувачів освіти читацьких навичок. Керівництво процесом формування читацької компетентності учнів лягає на педагогів усіх дисциплін, водночас пріоритет у цій сфері належить вчителям мови й літератури [2, с. 43; 6, с. 44].

Читацька компетентність не входить до переліку ключових, визначених Законом України «Про освіту», але вона є складником інших ключових компетентностей: «вільне володіння українською мовою», «спілкування рідною та іноземними мовами», «навчання впродовж життя», де взаємодія з текстовим матеріалом є критично необхідною і важливою.

У Державному стандарті базової середньої освіти термін «читацька компетентність» не вживається; натомість використовується термін «читання з розумінням» як назва наскрізного вміння, важливого складника всіх ключових компетентностей [5].

У час, коли відбувається цифровізація життя, коли обсяги й різноманіття інформації суттєво збільшуються, формування читацької компетентності є критичною вимогою сьогодення [1].

За результатами проведеного КЗ «ІППОЧО» анкетування серед учнів 9-11 класів ЗЗСО та педагогів можна зробити окремі висновки. Зокрема, анкетування дало можливість зрозуміти, чи усвідомлюють учні прочитані художні твори, на яких етапах вони стикаються з труднощами. Крім того, це анкетування допоможе педагогам удосконалити методику викладання та сприятиме розвитку учнів у сфері літературної грамотності.

Переважає більшість учителів оцінюють рівень читацької компетентності здобувачів освіти як середній – 81,4% (якщо порівнювати з відповідями учнів, то

для них – 81,9%). Це свідчить про те, що учні володіють базовими навичками читання та розуміння текстів і мають потенціал для розвитку.

Лише 8,2% респондентів демонструють високу читацьку компетентність. Отже, необхідне впровадження нових методик (наприклад, інтерактивних методів аналізу тексту або використання цифрових інструментів, компаративного аналізу тексту) для зацікавлення учнів предметом та переведення їх з середнього рівня на високий.

Розглянемо, які методи та прийоми переважають на уроках зарубіжної літератури. Педагоги роблять акцент на методах критичного мислення – 83,5% (79,8% – відповіді учнів), віддаючи першість аналізу тексту та свідомому читанню. На другому місці залишаються актуальними для більшості опитаних (68%) традиційні методи (бесіди, читання). Творчі та ігрові мають майже однакову підтримку (близько 63-64%), що вказує на прагнення вчителів зробити процес навчання цікавим та діяльним.

Переважає більшість педагогів (69,1%) активно впроваджують цифрові інструменти для формування читацьких навичок. Результати свідчать про те, що цифровізація освіти в Україні є сталим трендом. Тільки 29,9% (майже третина) опитаних використовує технології епізодично або лише для певних завдань.

Незважаючи на очевидні переваги викладання зарубіжної літератури для розвитку читацьких компетентностей, ми стикаємося з важливими викликами:

- відсутність мотивації учнів до читання. Часто вони не мають достатньо часу на це або вважають, що літературні твори не є актуальними для них. Тому важливо розвивати у них інтерес до читання, пропонуючи цікаві й різноманітні твори, та використовувати на уроці інтерактивні методи навчання;

- різний рівень читацької компетентності, тому важливо використовувати диференційований підхід до навчання.

Звертаємо увагу на використання таких стратегій для покращення формування читацьких компетентностей:

1. *Текстоцентричний підхід.* Будь-яке твердження учня має підкріплюватися цитатою з художнього твору або посиланням на конкретний

епізод тексту, що формує навички доказового мислення. Книга має сприйматися як інтелектуальний діалог між автором та учнем.

2. *Поширення досвіду успішних практик.* Учителі можуть обмінюватися досвідом та методиками, що успішно застосовуються на уроках літератури, для розвитку навичок читання та критичного мислення.

3. *Використання цифрових технологій.* Сучасні технології надають можливості для розвитку інтерактивних платформ, де учні можуть працювати з текстами, обговорювати їх, ділитися своїми думками, що в свою чергу сприяє розвитку їхніх компетентностей.

4. *Залучення здобувачів освіти до вибору художніх текстів.* Дати можливість учням самостійно обирати літературні твори для прочитання, що значно збільшить їхню мотивацію до читання та саморозвитку [6, с. 45].

У 2026/2027 навчальному році Нова українська школа стартує у 9 класі, який завершує цикл базового навчання закладів загальної середньої освіти. Вивчення зарубіжної літератури у **5-6, 7-9 класах** здійснюватиметься за модельними навчальними програмами:

- модельна навчальна програма [«Зарубіжна література. 5-6 класи»](#) для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.);

- модельна навчальна програма [«Зарубіжна література. 5-6 класи»](#) для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білоskalенко Н.І., Снегірєва В.В., Фідкевич О.Л.);

- модельна навчальна програма [«Зарубіжна література. 5-9 класи»](#) для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.);

- модельна навчальна програма [«Зарубіжна література. 5-6 класи»](#) для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В.);

- модельна навчальна програма [«Зарубіжна література. 7-9 класи»](#) для закладів загальної середньої освіти (авт. Снегірьова В.В., Бушакова О.В., Горобченко І.В., Каєнко О.В.);

- модельна навчальна програма [«Зарубіжна література. 7-9 класи»](#) для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В., Слободянюк О.М.) [4].

Для **10-11 класів** залишаються чинними навчальні програми, які розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [3].

Перелік навчальної літератури та навчальних програм, що мають відповідні грифи, постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайтах ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та Міністерства освіти і науки України [3].

Викладання зарубіжної літератури здійснюється українською мовою. Твори зарубіжних письменників вивчають в українських перекладах або іншими мовами, якими володіють учні (англійською, німецькою, французькою тощо) [4].

Під час викладання зарубіжної літератури потрібно звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики: порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів, літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (науково-популярних, документальних), оригіналу і перекладу. Водночас учителю потрібно завчасно перевірити необхідний цифровий контент для безпечної роботи учнів, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайн-взаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм і академічної доброчесності [1].

Міністерство освіти і науки України рекомендує на початку навчального року запланувати роботу щодо виявлення та (у разі потреби) подолання освітніх втрат учнів. Для цього важливо:

- адаптувати навчальні програми;
- використати внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки;

- подбати про доступність викладу, наявність циклічного, інтервального повторення матеріалу, вправ на стабілізацію емоційного стану учнів, упровадження диференційованого навчання та формувального оцінювання [3].

Активізація процесів професійного зростання вчителя зарубіжної літератури та його науково-методичний супровід у системі післядипломної педагогічної освіти є запорукою готовності педагога до реалізації вимог Нової української школи та розвитку його інформаційно-цифрової компетентності. Це забезпечує можливість мобілізувати свій творчий потенціал задля формування ключових і предметних компетентностей учнів, розвитку їхнього критичного мислення та надихання колег на впровадження стандартів НУШ.

Отже, **рекомендуємо** педагогам скористатися регіональними матеріалами та програмами факультативних курсів, затверджених вченою радою, науково-методичною радою КЗ «ІППОЧО»:

- програма факультативного курсу «Бібліотеки – скарбниця духовності. 8(9) класи», укладач – Білоконь О.І., учитель зарубіжної літератури Чернівецької гімназії №18 Чернівецької міської ради (протокол №2 від 26.03.2026);

- програма факультативного курсу «У світі художнього слова. 7 клас», укладач – Гулей Т.І., учитель зарубіжної літератури Юрковецького ЗЗСО І-ІІІ ст. Юрковецької СР (протокол №2 від 26.03.2026);

- методичний посібник «Підсумкові та діагностувальні роботи із зарубіжної літератури. 8 клас НУШ», автор – Пензар С.М., учитель зарубіжної літератури Мошанецької гімназії Кельменецької СР (протокол №2 від 16.06.2026).

Рекомендуємо на засіданнях професійних спільнот учителів зарубіжної літератури:

- *опрацювати* методичні рекомендації МОНУ та КЗ «ІППОЧО» щодо викладання предмета у 2026/2027 навчальному році;

- *обговорити* особливості реалізації змісту Державного стандарту базової середньої освіти в модельних програмах та підручниках для учнів 9-го класу закладів загальної середньої освіти;

- *провести* майстер-класи для вчителів, котрі викладатимуть зарубіжну літературу в 9-х класах закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Ісаєва О.О. Методи вивчення зарубіжної літератури в школі : презентація лекції. URL: <https://isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-1-2-metod.pdf> (дата звернення: 11.06.2026).

2. Ісаєва О.О. Розвиток читацької компетентності учнів в умовах інформаційного суспільства. *Наукові записки Інституту педагогіки*. Київ, 2021. Вип. 14. С. 45-52.

3. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2026).

4. Модельні навчальні програми із зарубіжної літератури. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://surl.li/qryyvm> (дата звернення: 11.06.2026).

5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 11.06.2026).

6. Степанюк С.О. Формування ключових і читацької компетентностей на уроках зарубіжної літератури. *Педагогічний пошук*. 2022. №2(114). С. 31-33.

7. Шуляр В.І. Формування читацької компетентності учнів на уроках літератури в контексті вимог PISA та НУШ. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 83, т. 1. С. 42-46.